

11. Стасюк О. Життєвий шлях Петра Карманського (громадсько-політичний аспект) / О. Стасюк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 18. – 2009. – С. 535–543.

УДК 370

Скакальська І. Б.,

доктор історичних наук, доцент, КОГПА ім. Тараса Шевченка
м. Кременець

Швалюк І. Б.,

вчитель ЗОШ І-ІІІ ст. № 20,

здобувач Тернопільського національного економічного університету

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Й. СЛІПОГО У 1926 – 1945 РР.

У сучасній Україні з особливою гостротою постає питання щодо якісної підготовки кадрів, які були б не лише добрими фахівцями, але мали б патріотичні переконання та кращі моральні якості. В основі будь-якої системи освіти знаходиться прийнята у суспільстві група цінностей, а також віра у певні ідеали та переконання. Вони можуть базуватися і на основі духовних орієнтирів. Важливим є вивчення науково-педагогічної діяльності патріарха Йосифа Сліпого та використання його досвіду у наш час. Звідси випливає актуальність проблематики дослідження, коли відбувається трансформація ідеологічної системи освіти в напрямі європейських стандартів. Християнська стратегія виховання є домінуючою для європейської традиції і нині відіграє головну роль у культурі, відносинах на просторах Євросоюзу.

Сьогодні особливо важливо знати уроки минулого, щоб краще усвідомити сутність, а відтак – уникнути неефективних теоретичних і практичних підходів у формуванні цілей, завдань в навчально-виховному процесі сучасного освітнього закладу. Особливо, коли значна увага приділяється викладанню факультативних курсів з основ християнської етики, коли церква отримала законодавчу можливість відкривати свої навчальні заклади та запроваджено спеціальність «Богослов'я» (теологія). Очолювані Йосифом Сліпим навчальні заклади, духовна семінарія, Богословська академія у Львові, Український католицький університет імені Климентія папи у Римі за своєю навчально-методичною та науковою роботою прирівнювалися до закладів європейського рівня. Очевидно, що з їх практики можемо запозичити низку корисних речей для едукації в сучасній системі освіти. Крім того, по всій Європі успішно функціонують вищі навчальні заклади ряду конфесій, що готують пастирів церкви і фахівців із різних світських галузей знань.

Серед відомих постатей української історії особливе місце займає Патріарх Української греко-католицької церкви (УГКЦ) Йосиф Сліпий. Він знаний не лише як церковний діяч, мученик за віру, організатор освітньої справи, але як науковець і педагог. Відзначимо те, що Мирослав Іван Кардинал Любачівський так відзначив основні здобутки Блаженнішого патріарха: «По-перше, Йосиф Сліпий високо підніс українську богословську науку, як ректор Львівської духовної семінарії, засновник Українського богословського товариства і головний редактор квартальника «Богословія». Це лише незначний перелік справ і досягнень Патріарха. Саме завдяки Йосифу Сліпому Богословська академія стала головним центром підготовки греко-католицьких священників та богословів на західноукраїнських землях у міжвоєнний період ХХ ст. Зауважимо й те, що освіта теолога такого штибу ґрунтувалася на глибокому знанні Священного писання та богословської традиції своєї, а також інших конфесій і релігій.

Важливим є той факт, що ще в 19-літньому хлопцеві досвідчений богослов Митрополит Андрей Шептицький зумів розгледіти філософський склад розуму, оцінив його велику жагу до знань та здібності оратора. За рекомендацією Андрея Шептицького в 1912 р. Йосиф Сліпий продовжив свою освіту в Інсбруці в богословській колегії «Канізіанум». Саме там, він публікує свої перші наукові праці. В Інсбруці Йосиф Сліпий здобув ступінь доктора богословських наук на підставі праці «Наука візантійського патріарха Фотія про Пресв. Трійцю» за яку отримав не тільки схвальні відгуки, а й визнання в науково-богословському світі. Це були перші наукові здобутки молодого вченого. У 1920-1922 рр. майбутній кардинал продовжив студії в Римі. Де після написання праці латинською мовою одержав ступінь «приватний доцент». Навчання в Інсбруці заклало міцний фундамент під наукову працю майбутнього Патріарха. По-перше, коло зацікавлень молодого богослова не обмежувалося богословськими науками. Він студіював класичні мови, вивчав німецьку, англійську, французьку та італійську мови. По-друге, значну увагу молодий богослов приділяв вивченню церковного мистецтва, археології, літургії та історії. По-третє, тут він мав можливість познайомитись з чужоземними науковцями та нав'язати з ними дружні взаємини.

Йосиф Сліпий, здобувши європейську освіту та отримавши вчене звання, повертається до Львова і впродовж 3-х років викладає догматику в духовній семінарії. Молодий учений-теолог повністю присвятив себе освітянській та науковій праці не шкодуючи сил та часу на педагогічну діяльність.

Як зауважує В. Гаюк, що велика заслуга Й. Сліпого в тому, що він зумів внести серед професорів і студентів зацікавлення науковою працею з проблем східного богослов'я. У 1922 р. у Львові було створено Богословське наукове товариство (далі – БНТ). Свою діяльність у БНТ Й. Сліпий починав як член Ради, організатор видавництва і директор бібліотеки, починаючи з 1926 р. обирався його головою. Це перше українське товариство, що офіційно було визнане польською владою. Весь час Й. Сліпий був незмінним редактором журналу «Богословіє». Під його керівництвом вийшло 20 томів «Богословія» та 45 наукових праць окремим виданням. Таким чином Йосиф Сліпий заснував власну українську богословську науку, цьому сприяла організація діяльності БНТ, редагування «Богослов'я» та наукова праця професора в духовній семінарії.

Як редактор «Богословія» Йосиф Сліпий окремі випуски часопису присвячував визначним діячам Української греко-католицької церкви. Наприклад, вийшли випуски до 25-річчя митрополичої діяльності Андрея Шептицького та після передчасної смерті єпископа Йосифа Боцяна.

Важливим для нашого розуміння сутності діяльності Й. Сліпого є його слова: «Науковою культурною працею ми кладемо чи не найсильніші підвалини нашому національному і державному життю», які він записав у статуті БНТ.

Йосиф Сліпий вирішив внести певні корективи у роботу Львівської духовної семінарії. Зокрема, він про це пише так: «Я бачив, що потреба в усіх напрямках удосконалення, і тому не занехав думки оглянути бодай найважливіші європейські семінарії і богословські заведення». Йосиф Сліпий для того, щоб ініціювати зміни в семінарії, вивчав досвід організації навчально-виховного процесу в аналогічних закладах Європи, здійснивши поїздку до цих установ, ознайомився з їхньою роботою. Він поїхав у Західну Європу і познайомився з подібними вищими школами в Італії, Німеччині, Франції, Англії, вивчив їх досвід і про це доповів на засіданні зборів БНТ 11 листопада 1927 р. Збори вирішили, що для розвитку богословської науки і підготовки нових наукових сил УГКЦ необхідно створити академію. Збори звернулися до митрополита, щоб він користуючись своїми правами, заснував Богословську академію у

Львові. Йосиф Сліпий переробив та доповнив старі правила духовної семінарії. Він розумів, що варто працювати над кадровим потенціалом семінарії, збільшувати кількість викладачів із вченими званнями. Відповідно, вирішив запровадити університетські статuti з габілітаціями і кваліфікаціями для професорів і студентів. Завдяки таким діям Й. Сліпого зростав науково-педагогічний потенціал семінарії, а згодом академії.

У 1928 році митрополит Андрей Шептицький затвердив Статут Греко-католицької Богословської академії, а о. доктор Йосиф Сліпий став її ректором. З нагоди відкриття академії її ректор о. д-р Йосиф Сліпий виступив з доповіддю «Значення і устрій Греко-католицької Академії». Він говорив про значення і роль академії в житті народу. Вказував Йосиф Сліпий на те, що найбільшим завданням академії є піднесення наукового рівня духовенства.

Йосиф Сліпий плідно трудився як науковець. Наукова праця Йосифа Сліпого того часу вражає своєю різнобічністю. Він вважав, що віра й наука йдуть різними дорогами, але мають одну мету – правду. Джерелами правди є Бог. Наука робить свої висновки на основі досліду. Пізнавши їх правильність, людський розум не може вважати за таке щось протилежне. Отже, через науку людина «змагає до пізнання правди і приймає її зовні». Церква подає об'явлену правду на основі непомильного Божого авторитету, і ця правда приймається до вірування. Можна сказати, що в другому випадку йдеться про внутрішнє сприйняття правди.

Віра може подавати правду, до якої розум не доходить природними силами. Така залежність науки від віри не означає її приниження. Вона аж ніяк не перешкоджає проведенню неупереджених наукових дослідів. Такі досліді не заперечуються також у справах віри. Звідси випливає, що протиставлення науки та віри є безпідставними. Духовний сан не був на перешкоді науковій праці Йосифа Сліпого.

Працюючи науково чи то як молодий кандидат богословських наук, чи то пізніше як професор богослов'я у Богословській академії о. Йосиф Сліпий показав себе як вдумливий богослов мислитель з власною оригінальною думкою та як талановитий ерудит у застосуванні наукового методу у дослідженні і з'ясуванні складних питань з ділянки богословських наук. У його працях домінує ясна філософська думка.

Напередодні Другої світової війни Йосиф Сліпий мав широкі плани розбудови Богословської академії. Зокрема, він планував відкрити магістратуру й докторантуру, а також створити окремий юридичний факультет, що давало можливість перетворити академію на Український католицький університет. Однак ворожість більшовицької влади до Української греко-католицької церкви не дали можливості втілити ці плани в життя.

У роки радянсько-німецької війни архієпископ Йосиф відновив роботу Богословської Академії та Малої семінарії. Владика видав одне число «Богословії». Проте не можна було навіть продовжувати заняття, оскільки приміщення академії було забрано. Йосифу Сліпому таки вдалося добитися аби виклади богослов'я не припинялися. У складних умовах Й. Сліпий продовжує свою освітянську та наукову працю.

У липні 1944 р. більшовики зайняли Львів, і почався новий етап в житті Йосифа Сліпого. Це переслідування, а згодом й арешт та довгі роки заслання у таборах. Йосиф Сліпий розумів, що встановити з новою владою зв'язки, прийнятні для обох сторін, буде нелегко з огляду на атеїстичну ідеологію комуністів. Так, 11 квітня 1945 р. вночі таємно і підступно НКВД арештувало митрополита Йосифа Сліпого і весь український греко-католицький єпископат.

Головну увагу у «Пастирському посланні Митрополита Йосифа Сліпого до духовенства і вірних про важливість християнського виховання дітей» він приділяв християнському вихованню підростаючого покоління, вважаючи, що ще у дитинстві мають

бути закладені кращі моральні якості. Він звертався до священників, щоб ті здійснювали навчання та виховання дітей катехизму не лише у церкві, але й у недільних школах. Зародки духовності діють у душі дитини, а в майбутньому дають результат, як зазначає Йосиф Сліпий: «катехизація в тому віці є основою релігійного способу життя в дозрілому віці». При цьому митрополит підкреслює, що до кого належить молодь, то за тим і майбутнє. Важливо, на думку Йосифа Сліпого: «Вже замолоду рішається і стелиться дорога життя людини, і залежить від того, чи зародки доброго чи зла візьмуть верх. В правді і гарна, і добра, і чесна молодість може ще завернути до злого, але зла молодість не видасть доброго плоду» («Пастирське послання Митрополита Йосифа Сліпого до духовенства і вірних про важливість християнського виховання дітей»). Нерідко люди уникали злих вчинків, не бажаючи переступити існуючі релігійні норми у суспільстві.

Відзначимо, що духовна культура теперішньої молоді далека від високого рівня. Бездуховність, цинізм, аморальні вчинки, труднощі у спілкуванні з дорослими та ровесниками, жорстокість, нерозуміння релігії, усе це на жаль притаманне їй. Відповідно, настанови Йосифа Сліпого є актуальними для виховання молоді. Твори, думки та діяльність Йосифа Сліпого необхідно популяризувати у нашому суспільстві.

Отже, великий інтелектуал, вчений, громадський діяч, педагог Йосиф Сліпий розумів визначальну роль освіти та християнського виховання в умовах бездержавності свого народу. Таким чином, можна констатувати, що Йосиф Сліпий залишив нащадкам велику творчу спадщину, наповнену самобутніми думками, ідеями, положеннями та висновками з актуальних проблем розвитку виховання та навчання дітей, які не втратили своєї важливості й сьогодні в період розбудови нової системи освіти, орієнтованої на європейський досвід. У результаті наукового пошуку відзначено основні богословські напрацювання Митрополита Йосифа.

Греко-католицьке богослов'я наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. занепало, тому відродження теологічних традицій було актуальним питанням, у цьому процесі вагомую роль відіграв Йосиф Сліпий. Крім того, альтернативи для християнського виховання немає, тому для нормального функціонування сучасного суспільства, необхідно духовно виховувати особистість. Зрозуміло, що духовна спадщина Йосифа Сліпого стане в нагоді і спонукає повернутись до традиційно-християнських засад виховання молоді. Потрібно зауважити той факт, що фундаментальне значення у вихованні має віра. Цією ідеєю наповнені твори Йосифа Сліпого. За нинішніх обставин виникає потреба використання науково-освітнього досвіду роботи митрополита Йосифа Сліпого, в його органічному поєднанні з найновішими досягненнями сучасної педагогіки, соціальної практики тощо.

Таким чином, у педагогіці важливу роль відіграють християнські настанови. Самим життям доведено, що ні патріотизм, ні моральність, ні жертвність не здатні відродитися без ґрунту духовності. Орієнтуючись на християнські цінності людина формує у собі низку якостей, які визначають її поведінку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ:

1. Зварич В. Життєвий шлях патріарха Йосифа / В. Зварич. – Тернопіль: «Джура», 2011. – 72 с.
2. Щербяк Ю. Концептуальні засади освітньої доктрини української греко-католицької церкви в ХХ столітті: Монографія. / Ю. А. Щербяк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 588 с.
3. Гринів О. Йосиф Сліпий як історик, філософ і педагог / О. Гринів. – Львів, 1994. – 158 с.

4. Гаюк В. Патріарх Йосиф – подвижник богословської науки в Україні / В. Гаюк // Кардинал Йосиф Сліпий і сучасність. – Івано-Франківськ, 2002. – С. 27-36.
5. Чапуга С. Кардинал Йосиф Сліпий – духовний борець за українську державність / С. Чапуга // Кардинал Йосиф Сліпий і сучасність. – Івано-Франківськ, 2002. – С. 20-26.
6. Сліпий Й. Спогади / Й. Сліпий. – Львів – Рим, 2014. – 607 с.
7. Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий / В. Ленчик. – Львів : Свічадо, 2001. – 608 с.
8. Сергійчук В. Великий страдник за віру й Україну / Володимир Сергійчук // Патріарх Йосиф Сліпий у документах радянських органів державної безпеки. 1939-1937. В двох томах. – Т. I. – К.: ПП Сергійчук М. І., 2012. – С. 3-20.
9. 1944 р. грудня 19, Львів. – Пастирське послання Митрополита Йосифа Сліпого до духовенства і вірних про важливість християнського виховання дітей. ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 46, спр. 2834 в, арк. 7-13, ориг., маш., автограф // Слово Патріарха Йосифа. Документи. Матеріали. Світлини. 1917-1984. – Львів : Гердан, 2003. – С. 76-80.

УДК 262.12 (477) Сліпий

Щербяк Ю. А.,

доктор педагогічних наук,

професор кафедри документознавства,

інформаційної діяльності та українознавства

Тернопільського національного економічного університету

ІДЕЯ ПАТРІАРХАТУ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ДУШПАСТИРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ Й. СЛІПОГО

Від самого початку свого існування українська Церква в християнському світі займала дуже цікаве й своєрідне становище: вона змагалася за автономію, власне внутрішнє самоуправління, але в єдності віри і в тісному екуменічному зв'язку з усіма християнськими помісними Церквами. На думку релігієзнавця О. Недавної, самоідентифікаційні шукання українців між християнським Сходом і християнським Заходом – перманентне явище вітчизняної християнської історії. Проблема знаходження власної ідентичності активно осмислювалися українцями греко-католиками. Основне надбання й заслуга УГКЦ полягають не тільки в тому, що вона намагалася здійснити синтез двох самоцінних християнських традицій, східної й західної. В її лоні українці змогли розвивати власну духовність та активно просуватися у самовизначенні між духовним, культурним, ідеологічним і політичним Сходом і Заходом, представленими для України насамперед сусідніми російськими та європейськими народами, що виховувалися, відповідно, у східно – та західнохристиянських традиціях [1, с. 184]. Починаючи від Київського патріархату митрополита П. Могили, намагання української католицької інтелігенції вибороти в Римі патріархат для своєї Церкви, заходи митрополита А. Шептицького в цій справі – це важливі етапи на шляху до другої сесії Вселенського Собору в 1963 р., під час якої Блаженніший Кир Йосиф Сліпий на найвищому форумі Католицької Церкви та від імені всіх членів українського католицького єпископату, висловив прохання піднести до патріаршої гідності Києво-Галицький митрополичий престол [2, с. 5-6].

Дослідники історії національної Церкви ставили питання про те, коли ідея патріархату стала пріоритетним завданням глави УГКЦ. На думку отця І. Хоми, з цією ідеєю Блаженніший Йосиф виступив ще в 1936 році, коли з ініціативи митрополита А. Шептицького був організований у Львові Унійний з'їзд. Як стверджують історичні матеріали, Унійний з'їзд